

R. FRANGEŠ-MIHANOVIĆ, *Kralj Tomislav*. Zagreb, Trg kralja Tomislava

FRANČEŠKIJA, arhit. gospodarski sklop u SZ Istri (*stancija*), sagrađen krajem XVII. st., tipičan u odnosu na oblikovanje okoliša i veze s krajo-likom. Sastoji se od glavne zgrade i gospodarskih građevina, funkcionalno i skladno raspoređenih u dvorištu.

FRANČINI, selo kraj Pazina, s nalazima grobova iz ranoga sr. vijeka (poč. VI — sred. VII. st.). Dva su groba vjerojatno starohrv. (prva pol. VII. st.), ostali pripadaju staroromanskomu stanovništvu. Grobni prilozi sastoje se od brončanih spona i naušnica, a pronađen je i jedan željezni nož.

LIT.: B. Marušić, Ranosrednjovjekovna nalazišta zapadno od Pazina, SHP, 1963.

FRANGEŠ-MIHANOVIĆ, Robert, kipar (Sremska Mitrovica, 2. X. 1872 — Zagreb, 12. I. 1940). Završio Obrtnu školu u Zagrebu 1889 (I. Franz, Đ. Burić), nastavio školovanje u Beču na Kunstgewerbeschule (1889—94, A. Kühne, O. König) i na Akademiji 1894/95 (K. Kundmann). Usavršavao se kod A. Rodina u Parizu 1900/01. Bio je nastavnik na Obrtnoj školi 1895—1907. i profesor kiparstva na Umjetničkoj akademiji u Zagrebu 1907—40. Jedan je od pokretača i organizatora lik. života u Zagrebu na prijelomu stoljeća. Sudjelovao je u osnivanju Društva hrvatskih umjetnika (1897), udruženja »Lada« (1904) i Umjetničke akademije u Zagrebu

R. FRANGEŠ-MIHANOVIĆ, *Otmica Europe*. Zagreb, Moderna galerija

(1907), uz koju je utemeljio ljevaonicu bronce i doveo prve ljevače. Bio je član JAZU, SANU i Akademije znanosti i umjetnosti u Pragu.

Frangešovo umj. stvaranje počinje za vrijeme studija u Beču kada je I. Kršnjavi od njega naručio reljefe u bronci za zgradu tadašnjega vladina Odjela za bogoštovlje i nastavu u Opatičkoj ul. 10 u Zagrebu (*Teologija*, 1893; *Medicina*, 1894; *Justicija*, 1895; *Filozofija*, 1896). Usporedo je radio i punu plastiku: njegov *Rimljanin* (1893) prvi je psihološki portret u novijemu hrv. kiparstvu, a sa skulpturama *Savijač željeza*, *Sv. Dominik* i *Medicina* predstavlja se student Frangeš prvi put javnosti na izložbi u Zagrebu 1894. Poslije povratka u Zagreb (1895) radi reljefni portret bake Jozefine Mihanović, reljef *Sv. Juraj*, portrete V. Lisinskog i I. Zajca te se počinje baviti medaljama i plaketama. Diplomom za napredne gospodare (reljef seljaka u bronci), te plaketama *Bik*, *Pastuh* i *Vinogradari* proširuje tematiku tadašnjega kiparstva na novo područje života sela i seljaka. Sudjelovao je na Milenijskoj izložbi u Budimpešti 1896. i na Međunarodnoj izložbi u Kopenhagenu 1897. Te godine izradio je spomenik palim vojnicima 78. Šokčevićeve pukovnije za Osijek (*Umirući ratnik*, danas u vrtu osječke galerije), a afirmaciju i osporavanje dijela kritike doživljava zajedno s ostalim mladim lik. umjetnicima na izložbi Hrvatskoga salona 1898. Na Svjetskoj izložbi u Parizu 1900. dobio je Zlatnu medalju; za gospodarski odjel izložbe izradio je 12 modela domaćih životinja (pastusi, bikovi, ovce, svinje, krave). Izradivši i brojne druge skulpture životinja (*Bik*, *Otmica Europe*, *Lav*, *Puran*) postaje F. jedan od naših prvih i najboljih kipara animalista. Poslije mladenačkih djela, kojima se dokazuje kao zrelo umjetnik, bavio se svim vrstama skulpture među kojima se ističu djela manjih dimenzija (*Bijeg u Egipat*, *Navještenje*, *Mlada umjetnica*, *Molitva* i *Sadilica*); za vrijeme I. svj. rata modelira na fronti likove vojnika i ratne prizore (*Vojnik Zmiš zarobljuje talijanski barjak* i *barjaktara*, *Stražar na Soči*, *Teško ranjeni domobran*). God. 1917. nastaje simbolički ciklus *Jedinstvo* (*Pjesma Uskrsnuća*, *Predrag* i *Nenad*, *Vida*, *Umir*, *Guslar*). Većih dimenzija su *Sv. Trojstvo*, reljef na pročelju zagrebačke katedrale, i skulptura *Elegija* (danas u vrtu Gliptoteke u Zagrebu). Skupina nadgrobničkih spomenika obuhvaća neke od najvažnijih Frangešovih djela: *Spomenik smrti* na grobnici Leitner u Varaždinu (1906); reljef *Pjesnikova muza* na grobu književnika J. E. Tomića u Zagrebu (1908), skulptura *Seljak* na grobu I. Mallina (1913), reljef *Majčina ljubav* na grobnici Arko (1917), skulptura *Radnik* na grobnici Müller (1935) — svi na Mirogoju u Zagrebu. Među njegovim brojnim portretima ističu se poprsja A. Mihanovića, J. Runjanina, Đ. Arnolda i A. Mošinskoga. Radio je i dekorativnu plastiku velikih dimenzija za palače u Zagrebu: *Drvar*, *Kosac*, *Prelja* i *Žetelica* na zgradi u Masarykovoj 1 (1910), alegorije *Filozofija*, *Teologija*, *Medicina* i *Justicija* na Sveučilišnoj knjižnici (1911/12) te *Rad* i *Zdravlje* u Mihanovićevoj 3. Najpoznatije mu je djelo konjanički spomenik *Kralj Tomislav* na kojemu je radio 1928—38. a postavljen je 1947. u Zagrebu. Na stiliziranom konju prikazan je dostojanstveni lik kralja sa simbolima vlasti u rukama.

Frangešovu skulpturu karakterizira širok raspon tema, materijala i načina izražavanja. Radio je u kamenu, drvu i glini, a najviše mu je odgovarala bronca u kojoj je mogao izraziti smisao za profinjenu slivenost oblika i polirati je do savršene glatkoće i sjaja. Tijekom dugogodišnjega rada mijenjao se njegov način izražavanja koji je u početku polazio od alegorij-skoga i realističkoga pristupa. Pod utjecajem bečke secesije počinje stilizirati i pojednostavnjivati oblike, a neko vrijeme radio je u duhu Rodinovih »impresionistički« uzmirenih površina. U nekim likovima povodio se za lapidarnim načinom C. Meuniera, no za Frangeša ostaje karakterističan slobodan način modelacije koji je došao do izražaja već u njegovim mladenačkim djelima. Osim skulpturom i medaljarstvom, bavio se umjetničkim obrtom. Većina njegovih djela nalazi se u Modernoj galeriji i Gliptoteci HAZU u Zagrebu.

LIT.: V. Lunaček, Frangeš-Mihanović, Zagreb 1920. — H. Leder, Robert Frangeš Mihanović kao medaljer, Zagreb 1939. — Z. Marković, Frangeš-Mihanović, Zagreb 1954. — M. Montani, Robert Frangeš-Mihanović (katalog), Zagreb 1959. — B. Gagro, Hrvatska skulptura građanskog perioda, u katalogu: Jugoslovenska skulptura 1870—1950, Beograd 1975. Ma. Bč.

FRANIČEVIĆ, Ante, slikar (Sućuraj, otok Hvar, 23. XI. 1897 — Split, 8. V. 1977). Školovao se na Akademiji u Veneciji 1919—23. Živio je u Trstu do 1936. Iste godine vratio se u Split gdje je bio lik. pedagog. Sudjelovao na izložbama Društva likovnih umjetnika Splita od 1945. Motive iz Dalmacije i portrete slikao u tehnici ulja i akvarela u stilskim okvirima postimpresionizma.

R. FRANGEŠ-MIHANOVIĆ, *Filozofija*. Zagreb, Institut za suvremenu povijest

FRANKOVIĆ, Eugen, povjesničar umjetnosti (Zagreb, 17. III. 1930). Diplomirao na Filozofskome fakultetu u Zagrebu 1963, gdje je i zaposlen u Institutu za povijest umjetnosti od 1964. Bavi se teorijom i kritikom arhitekture i urbanizma, zaštitom spomenika i okoline; istražuje povijesni razvoj prostorne formacije, sudjeluje u prostornom i urbanističkom planiranju. Sastavio je i vodio program revitalizacije Grožnjana u Istri. U okviru izložbe »Secesija u Hrvatskoj« (Zagreb 1977) obradio arhitekturu secesije u Zagrebu. Predavao je u Centru za industrijsko oblikovanje u Zagrebu.

BIBL.: *Prilog upoznavanju odnosa romaničke prema antičkoj umjetnosti u Dalmaciji*, Peristil, 1957, 2; *Urbana sredina*, Naše teme, 1964, 11; *Javnost spomenika*, ŽU, 1966, 2; *Razlozi prijedloga za Grožnjani*, ČIP, 1971, 220; *Uloga H. Bolléa u urbanističkom planiranju Zagreba*, ŽU, 1978, 26–27; *Regulatorna osnova Zagreba iz 1865. godine*, ibid., 1981, 32; *Gradnje, norme i spomenici – razvoj građevnoredovnih normi i kriterij intervencija u povijesnim jezgrama Zagreba*, Peristil, 1983, 26; *Regulatorna osnova istočnih područja Zagreba*, ANŽO, 1983, 49; *Urbanističko planiranje Zagreba od 1945. do 1985.* Radovi IPU, 1985, 9; *Učitelj modeliranja na Obrtnoj školi (kod njega su učili, između ostalih, R. Frangeš-Mihanović i R. Valdec)*, Radio je mahom na svim Bolléovim gradnjama i obnovama sakralnih građevina: u franjevačkoj crkvi u Zagrebu i Iloku, u crkvi Sv. Katarine i kapelici na Ilirskom trgu u Zagrebu, župnoj crkvi u Dugom Selu, u proštenišnoj u Mariji Bistrici, grkokatoličkoj katedrali u Križevcima te sabornoj crkvi u Pakracu, čiji se portal ubraja u vrhunska ostvarenja njegova umijeća. Radio je također na arkadama na Mirogoju gdje je klesao i niz nadgrobničkih spomenika, potom na grobnici bana J. Jelačića u zaprešićkim Novim dvorima. Izradio je kamene oltare u crkvi Sv. Terezije u Bjelovaru, te klesarske dekoracije na

glavnome oltaru u zagrebačkoj katedrali. Od četiri kamena poprsja obnovitelja katedrale u južnom tornju, jedno prikazuje Franza. Klesao je bazen fontane s Marijinim stupom pred katedralom i Bolléov vodoskok na Zrinjevcu. Izveo je štukature u »Zlatnoj dvorani« u palači u Opatičkoj ul. 10 i u palači J. hrv. štedionice (Oktogon), klesarske ukrase na zgradi HNK, gimnaziji na Rooseveltovu trgu (Muzej Mimara), Umjetničkom paviljonu, u gimnaziji u Sušaku. Posljednje mu je djelo podnožje za Frangešov spomenik kralju Tomislavu (1938–39). Bio je član Društva umjetnosti; izlagao je na Milenijskoj izložbi 1896. u Budimpešti.

LIT.: Z. Marković, Frangeš Mihanović, Zagreb 1954, str. 24–26, 237. – V. Frkin, Herman Bollé i obnova franjevačkih sakralnih objekata, ŽU, 1980, 29–30. – O. Maruševski, Iso Kršnjavi kao graditelj. Izgradnja i obnova obrazovnih, kulturnih i umjetničkih objekata u Hrvatskoj, Zagreb 1986.

O. Ma.

FRANJEVCI, red u Katoličkoj crkvi kojega je 1208. osnovao Sv. Franjo Asiški (umro 1226) radi evangelizacije najsiromašnijih slojeva puka, a potvrdio papa Honorije III. 1223. Samostane, koji su prema Franjinoj želji bili vrlo skromni, isprva podižu nadomak gradova i u predgrađima, a potom ulaze i u gradove, u tzv. varoši. Prihvaćaju klaustrarski tip samostana s jednobrodnom crkvom koja nerijetko ima sažeti transept. Presvođeno je redovito samo svetište, dok se u lađi nalazi otvoreno krovništvo, ponekad kasetirano. Premda je Sv. Franjo bio protiv slika u crkvi, osim Križa (raspeća), slike Majke Božje i Sv. Ivana u svetištu, u kasnijim se stoljećima od toga odustajalo, pa su franjevački samostani postali stjecišta umjetnika koji su radili poliptihe velikih razmjera za glavne oltare. Red se odmah nakon osnutka nevjerovatnom brzinom raširio po cijeloj Europi, tako da već sred. XIII. st. nema važnijega naselja u kojemu nisu i franjevci.

F. se dijele u tri reda, a prvi red u tri ogranka. Prvi red (osn. 1209) namijenjen je muškarcima koji žele živjeti u samostanu. Taj se red tijekom povijesti dijelio na brojne ogranke, a od 1900. ustao se na tri: Mala braća ili opservanti, konventualci i kapucini. Mala braća (opservanti ili jednostavno franjevci), nose habit smeđe boje s pojasom i kukuljicom, smatraju

FRANZ, Ignjat, klesar i kipar (Frenštát, Moravska, 19. XII. 1855 – Zagreb, 4. VI. 1942). Obrt je izučio u Moravskoj, usavršio se u Beču radeći na Vijećnici F. Schmidta. Sa H. Bolléom došao je 1879. u Zagreb kao stručnjak u katedralnu klesarsku radionicu. God. 1883–1920. bio je učitelj modeliranja na Obrtnoj školi (kod njega su učili, između ostalih, R. Frangeš-Mihanović i R. Valdec). Radio je mahom na svim Bolléovim gradnjama i obnovama sakralnih građevina: u franjevačkoj crkvi u Zagrebu i Iloku, u crkvi Sv. Katarine i kapelici na Ilirskom trgu u Zagrebu, župnoj crkvi u Dugom Selu, u proštenišnoj u Mariji Bistrici, grkokatoličkoj katedrali u Križevcima te sabornoj crkvi u Pakracu, čiji se portal ubraja u vrhunska ostvarenja njegova umijeća. Radio je također na arkadama na Mirogoju gdje je klesao i niz nadgrobničkih spomenika, potom na grobnici bana J. Jelačića u zaprešićkim Novim dvorima. Izradio je kamene oltare u crkvi Sv. Terezije u Bjelovaru, te klesarske dekoracije na